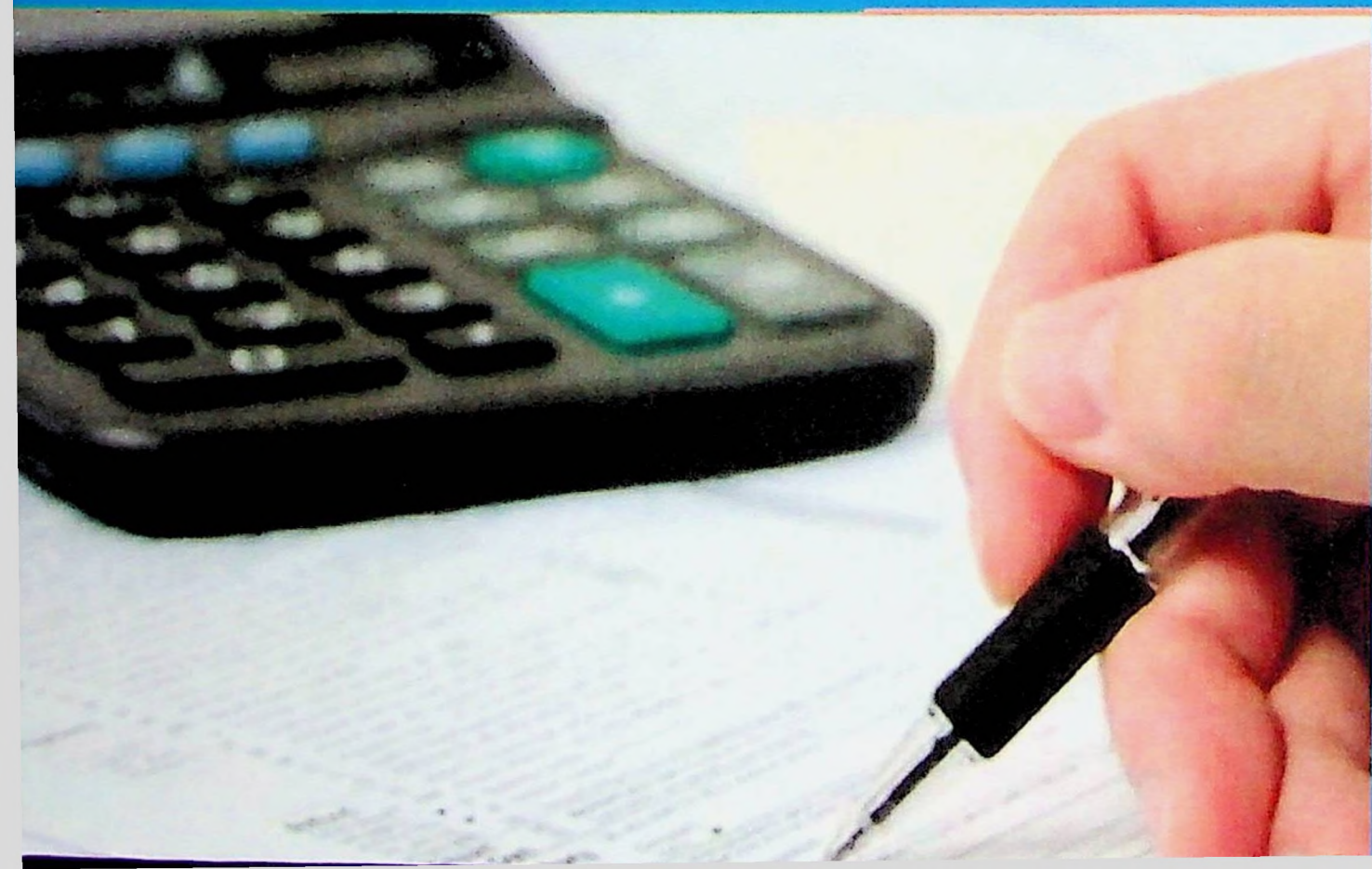

N. KUZIIYEVA

SOLIQ TIZIMINING ISLOHOTLARI VA TARAQQIYOTI

UO'K: 336.229(575.1)

KBK: 65.261.4(50')

№ -88

Taqrizchilar:

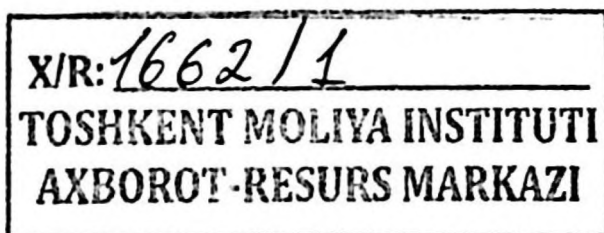
i.f.n., prof. S. Shirinov

i.f.d., prof. X. Xudoyqulov

Soliq tizimining islohotlari va taraqqiyoti: O'quv qo'llanma /
N.Kuziyeva / – T.: 2024. – 328 b.

Mazkur o'quv qo'llanmada O'zbekiston Respublikasi soliq tizimining islohotlarining zarurligi, bosqichlari, tavsifi va davlat byudjeti solikli daromadlari shakllanishiga oid vazifalari, soliq tizimining taraqqiyoti tamoyillari, omillari, muammolari va mamlakat iqtisodiy havfsizligini ta'minlashdagi roli, ishlab chiqarish samaradorligi o'sishini iqtisodiy rag'batlantirishda soliq mexanizmini o'rni, jahon soliq amaliyotida samarali soliq siyosati mezonlari, soliq tizimi modellarini baholash uslubiyoti va ko'rsatkichlari, soliq tizimi taraqqiyotida soliq raqobati va hamkorlik masalalari, soliqlardan qochish va soliq bazasini kengaytirish masalalari, milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini soliqqa tortish tartibining muhim jihatlari hamda O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishda soliq islohotlarining o'rni va ahamiyati kabi masalalar ko'rib chiqilgan.

O'quv qo'llanma oliy ta'lim muassasalarining magistratura 70410201 – Soliqlar va soliqqa tortish (faoliyat turlari bo'yicha) mutaxassisligi magistrantlari uchun mo'ljallangan.

UO'K: 336.229(575.1)

KBK: 65.261.4(50')

ISBN 978-9943-01-833-4

© N.Kuziyeva, 2024
© "IQTISOD-MOLIYA", 2024

MUNDARIJA

	KIRISH.....	5
1-BOB.	“SOLIQ TIZIMINING ISLOHOTLARI VA TARAQQIYOTI” FANINING PREDMETI, METODI VA VAZIFALARI. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMINING ISLOHOTLARI: ZARURLIGI, BOSQICHLARI VA TAVSIFI.....	8
1.1.	“Soliq tizimining islohotlari va taraqqiyoti” fanining predmeti, metodi va vazifalari.....	8
1.2.	Soliq tizimi islohotlarining zarurligi, mohiyati va vazifalari.....	15
1.3	Soliq tizimi islohotlari va ularning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahliliy sharhi.....	20
1.4	O‘zbekiston Respublikasi soliq tizimining islohotlari bosqichlari tavsifi va davlat budjeti solikli daromadlari shakllanishiga oid vazifalari.....	36
2-BOB.	SOLIQ TIZIMINING TARAQQIYOTI TAMOYILLARI, OMILLARI, MUAMMOLARI VA MAMLAKAT IQTISODIY HAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDAGI ROLI.....	48
2.1.	Mamlakat iqtisodiyoti taraqqiyotida samarali soliq tizimining ahamiyati.....	48
2.2.	O‘zbekiston Respublikasida soliqqa tortish tizimining joriy holati va asosiy tamoyillari.....	71
2.3.	Soliq siyosati strategiyasi va uning taktik yo‘nalishlarining samaradorligini baholash.....	84
3-BOB.	SOLIQ TIZIMI – ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGI O‘SISHINI IQTISODIY RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMI SIFATIDA.....	99
3.1.	Amaldagi soliq tizimining ishlab chiqarish korxonalari faoliyati samaradorligiga ta’sirini baholash.....	99
3.2.	Soliq yuki va korxonalar faoliyati samaradorligiga ta’sirini baholash.....	114
3.3.	Soliq ma’muriyatchiligi sohasidagi hozirgi tendensiyalarni tahlil qilish va ularning korxonalarining moliyaviy-xo‘jalik faoliyatiga ta’siri.....	125
4-BOB.	JAHON SOLIQ AMALIYOTIDA SAMARALI SOLIQ SIYOSATI MEZONLARI: SOLIQLAR TIZIMI MODELLARINI BAHOLASH USLUBIYOTI VA KO‘RSATKICHLARI.....	139
4.1.	Samarali soliq siyosatining zarurligi, mohiyati va mezonlari.....	139

4.2.	Jahon soliq amaliyotida soliqlar tizimi modellarini baholash uslubiyoti va ko'rsatkichlari.....	146
4.3.	Jahon tajribasi: korxonalar moliyaviy faoliyatini soliqlar orqali rag'batlantirish mexanizmi va asosiy yo'nalishlari.....	157
5-BOB.	SOLIQ TIZIMI TARAQQIYOTIDA SOLIQ RAQOBATI VA HAMORLIK, SOLIQLARDAN QOCHISH VA SOLIQ BAZASI YANGI REZERVLARI MASALALARI KOMPLEKS IJROSINI TA'MINLASH.....	168
5.1.	Soliq tizimi taraqqiyotida soliq raqobati va hamkorlik.....	168
5.2.	Soliq tizimini takomillashtirishning asosiy muammolari va nomutanosibliklari.....	171
5.3.	Yangi O'zbekiston sharoitida soliqlardan qochish va soliq bazasi yangi rezervlari masalalari kompleks ijrosini ta'minlashning konseptual yo'nalishlari.....	185
6-BOB.	MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA ERKIN IQTISODIY ZONALARINI SOLIQQA TORTISH TARTIBINING MUHIM JIHALARI.....	199
6.1.	Erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning maqsad va vazifalari.....	199
6.2.	Erkin iqtisodiy va kichik sanoat zonalarining tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	234
6.3.	Respublikamizning erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarini faoliyatida korxonalarining iqtisodiy ko'rsatkichlari va ularni soliqqa tortish tartibining muhim jihatlari.....	244
7-BOB.	YANGI O'ZBEKISTONDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI TARTIBGA SOLISHDA SOLIQ ISLOHOTLARINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	263
7.1.	Tashqi iqtisodiy faoliyatning iqtisodiy mazmuni, shakllari va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi ahamiyati.....	263
7.2.	Tashqi iqtisodiy faoliyat samarali soliq mexanizmini ta'minlashning konseptual asoslari va shartlari.....	275
7.3.	Tashqi iqtisodiy faoliyatning samarali soliq mexanizmiga oid xorij tajribalari.....////////.....	291
	GLOSSARIY///.....	305
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	316

KIRISH

Jahon amaliyotida davlat byudjeti va soliq to'lovchilarning manfaatlari nuqtai nazaridan to'g'ri va samarali soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va soliq islohotlarini ustuvor yo'nalishlarini belgilash davlatning fiskal-byudjet siyosatining samarasini ta'minlashning muhim omillaridan biri sifatida alohida ahamiyat berib kelinmoqda. "Xalqaro valyuta jamg'armasining hisob-kitoblariga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotida soliqlardan tushumlar YaIMning 15-25 foizini, iqtisodiyoti rivojlangan davlatlarda ushbu ko'rsatkich 40 foizni tashkil etadi. Ushbu tashkilotning tavsiyalariga ko'ra, ayrim daromadi past hamda bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan davlatlarda oxirgi yigirma yillar oralig'ida soliq siyosatida islohotlar amalga oshirilishi natijasida soliq tushumlarining keskin o'sishi kuzatilganligi ham samarali soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish muhimligini ko'rsatmoqda"¹. Shunga ko'ra, jahon miqyosida soliq islohotlari strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishga e'tibor qaratilmoqda.

Hozirda jahonda soliq islohotlarini muhim ustuvor yo'nalishlarini belgilash va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda amalga oshirilgan soliq islohotlari orqali inklyuziv o'sish sur'atlariga erishish, soliq tizimida daromadlarni oshirish qobiliyatini oshirish hamda davlat xarajatlarning barqarorligini ta'minlash, rivojlanayotgan davlatlarning fiskal siyosatini kuchaytirish, adolatli va inklyuziv soliq tizimini joriy etish, soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishda raqamli platformalardan samarali foydalanish kabilar bu boradagi olib borilayotgan ishlarining ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida yangi mazmundagi strategik maqsadlarni belgilab beruvchi soliq islohotlarini amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Soliq to'lovchilar faoliyatini

¹ <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/03/akitoby>.